

FONTÁNY

v Bratislave

Matúš Benčík

Obsah

- 7** Predslov
- 8** Slovo na úvod
- 10** Príbeh bratislavských fontán
- 20** História fontán v Bratislave
- 26** Historické fontány
- 88** Okrasné fontány
- 116** Fontány z obdobia socializmu
- 170** Moderné fontány
- 194** Ako fungujú fontány v Bratislave
- 198** Rozhovor s Martinom Lettrichom
- 206** Rozhovor s Jurajom Talašom a Matejom Siebertom
- 216** Literatúra
- 217** Číslovanie fontán v Bratislave
- 218** Zoznam historických fontán v Bratislave

Predslov

Dostala sa mi do rúk štúdia o bratislavských fontánach z pera Matúša Benčíka. Nie som znalec v oblasti fontán, ale emocionálne vo mne kniha evokuje spomienku na Ganymedovu fontánu, kde som si dal prvé rande s mojou budúcou manželkou. Bolo krásne slnečné počasie a ja, s búšiacim srdcom s kytičkou v ruke, som čakal na svoju budúcu lásku.

Fontána vo mne predstavuje súčasť života, pretože tryskajúca voda je základom života, bez nej nie je možné si predstaviť žiadny život. Vždy som obdivoval malé deti, ktoré sa v sprievode mamičiek alebo oteckov snažili dostať do nádrže fontány, niekedy sa im to i podarilo. V posledných rokoch, keď v meste bola horúčava, tak to občas robili aj dospelí.

Mne sa fontány vždy páčili, či už klasické napríklad v Medickej záhrade, pred Prezidentským palácom, alebo tie moderné, napríklad na Hviezdoslavovom námestí. Pokiaľ išlo o živé fontány s tryskajúcou vodou, vždy vo mne vyvolali pocit radosti zo života. Verím, že aj táto kniha vyvolá v čitateľoch radosť a záujem o fontány okolo nás.

Prof. MUDr. Pavel Traubner PhD

Fontány v Bratislave delíme primárne podľa obdobia, v ktorom vznikli. Najstaršia čiastočne zachovaná fontána pochádza z roku 1572, zatiaľ posledná fontána v čase uzávierky knihy bola v meste postavená v roku 2021.

Historické fontány

od 16. storočia
do vzniku moderného
vodovodu v roku 1884

Okrasné fontány

od vzniku prvej
neúžitkovej fontány v
meste – Ganymedovej
fontány – po koniec
druhej svetovej vojny

Fontány z obdobia socializmu

od roku 1948
do roku 1989

Moderné fontány

od roku 1990

Maximiliánova fontána

Alternatívne názvy: Rolandova fontána, Rolandova studňa, Rollanova fontána

FEV001

Najstaršou zachovanou fontánou v meste je tá, ktorá stojí od roku 1572 na dnešnom Hlavnom námestí v Starom Meste v strede Bratislavy. Vybudovali ju v dielni majstra Andreasa Luttringera z Deutsch Altenburgu z tamojšieho kameňa buď na objednávku z dvora Maximiliána, prvého uhorského panovníka korunovaného v Bratislave, alebo skôr na objednávku samotného mesta.

Na tomto historickom námestí stála odpradáva studňa, ku ktorej pribudla začiatkom 16. storočia aj drevená nádrž na zber vody. Keďže domy v meste pravidelne horeli a aj počas osláv Maximiliánovej korunovácie došlo pred hradbami k požiaru, investoval údajne panovník do systému zberného potrubia a nádrží na vodu z okolitých prameňov. Pravdepodobnejšie ale je, že účet zaplatilo mesto

Či v tom mal naozaj prsty sám panovník nevedno, ale na západnej strane vtedajšieho mestského trhoviska vznikla najkrajšia spomedzi nových nádrží v podobe zdobenej úžitkovej fontány, ktorá je zároveň Maximiliánovým pamätníkom. Na vysokom fontánovom stĺpe umiestnili kváder s oslavným textom a jeho sochu v podobe obrneného rytiera s mečom, opierajúceho sa o štít s uhorským znakom.

Tenký zdobený stĺp stál uprostred menšej kamennej vodnej nádrže a dominoval mu prvok štyroch chlapcov, ktorí cikali vodu približne na úrovni očí mešťanov. Jej asymetrické umiestnenie v rámci vtedajšieho aj dnešného námestia súviselo s trasou starého stredovekého potrubia a existenciou potoka, ktorým odtekala prebytočná voda z Františkánskeho námestia aj z Hlavného námestia.

Maximiliánova fontána na Hlavnom námestí v Starom Meste je jedným zo symbolov Bratislavy.

V prvej polovici 18. storočia fontánu rozobrali a prestavali. Stĺp zvýšili o podstavec (pedestál) a pridali kamennú misu z fontány, ktorá pôvodne stála v záhrade Letného arcibiskupského paláca, odstránili segment fontány s močiacimi chlapcami a nahradili ho podobným segmentom, na ktorom deti (puttovia) nesú ryby. Pôvodnú vodnú nádrž nahradila nová, s deväťmetrovým priemerom a s vyššími stenami. Z úst jedného z maskarónov po jej obvode pôvodne vytekala voda do menšej nádržky. V iných mestách sa už podobné nádrže zahľbovali pod úroveň terénu, Bratislavčania však museli pristupovať k svojej fontáne po schodíkoch.

◀
Detail
Maximiliárovej
fontány

Na konci 19. storočia napojili fontánu, podobne ako ostatné, na moderný verejný vodovod. V roku 1896 bola zmenšená kópia Maximiliárovej fontány vystavená na Miléniovej výstave v Budapešti. V 1980-tych rokoch vznikol nápad presunúť celú fontánu do geometrického stredu námestia, čo sa napokon nerealizovalo.

V treťom tisícročí prešla fontána ďalšími dvoma podobami. Najprv jej v roku 2006 počas rekonštrukcie námestia pridali moderný, mramorom obložený prstenec so svetelnými efektami okolo celej nádrže fontány, aby ho následne počas dekonštrukcie a obnovy fontány v roku 2019 kompletne celý demontovali. Jej súčasná podoba je bližšia jej originálu, vrátili sa cikajúci chlapci a pribudla kópia pôvodných schodov vedúcich k nádrži.

Maximiliánova fontána patrí medzi významné barokovo-renesančné fontány v strednej Európe a je Národnou kultúrnou pamiatkou.

Legenda

Podľa mnohých ľudí zobrazuje socha bájneho rytiera Rolanda, ochrancu miest, ktorý býval vyobrazený s mečom na európskych sochách a fontánach. V našich končinách sa však jeho sochy nevyskytovali a darmo by sme preto čakali, že sa o polnoci otočí okolo svojej osi, uspí deti, či požehná milencom, čo od neho očakávajú ľudové povesti.

Legenda o Rolandovi však zrejme zachránila fontáne v 20. storočí život. Novovzniknuté Československo pohltilo po prvej svetovej vojne dovedy multietnické uhorské mesto Prešporok a v rámci kultúrneho čistenia stratilo mesto časť svojho nehnuteľného dedičstva. Uhorskému kráľovi pomohlo na fontáne prekrytie uhorského znaku na štíte, o ktorý sa opiera, a jeho dočasné premodelovanie do podoby mestského znaku.

Fontána na dvore Lippayovského domu

Alternatívne názvy: „Cikacia“ fontána s rybou, Cikajúca fontána, Fontána s cikajúcimi chlapcami a rybou

FEV002

V nádvorí meštianskeho domu na Uršulínskej ulici č. 6 v Starom Meste – dostaneme sa sem aj priechodom z druhého (južného) nádvoría Primaciálneho paláca – nájdeme pri stene fontánu zloženú z častí troch iných. Tejto fontány sa dá takmer dotknúť, a tak si zblízka môžeme prezrieť prácu a umenie dávnych majstrov kamenárov.

Stĺp tvorí podstavec s originálnou renesančnou časťou cikajúcich chlapcov, pochádzajúcou z pôvodnej podoby Maximiliánovej fontány z roku 1572. Keď fontánu o dve storočia neskôr rekonštruovali, močiaci chlapci boli odstránení. Zrejme skôr z dôvodu poškodenia, než pre dobovú morálku.

Fragmenty stĺpu s postavami chlapcov skončili zamurované do nároží domu na Štukovej ulici vo Vydrici pod Bratislavským hradom. Neskôr prežili demoláciu tejto mestskej časti, boli opäť zjednotení a vystavení nasucho na dvoch rôznych miestach v Bratislave.

Fontána na dvore
Lippayovského
domu, Uršulínska
ulica č. 6, Staré
Mesto.

Fontána Žena s krčahom

Alternatívne názvy: Fontána na Františkánskom námestí, Fontána pred kláštorom františkánov, Františkánska studňa, Nymfa

FEVO15

Na Františkánskom námestí v Starom Meste, pred kláštorom františkánov, stála od 16. storočia stará fontána postavená údajne podľa viedenského vzoru, Fontána s levom držiacim mestský znak. V roku 1804 odstránili stĺp fontány a na pôvodný podstavec osadili kamennú sochu ženy v antickom oblečení, ktorá vylieva vodu z nakloneného krčaha. Socha s výraznou antickou helmou na hlave vznikla v kamenárskom ateliéri miestnej rodiny Feiglerovcov.

Pôvodný podstavec má na prednej strane vsadenú tabuľu s textom z roku 1804 a na zadnej strane staršiu tabuľu z roku 1592. Na bočných stranách podstavca sú vyobrazené erby mesta Bratislavy a kráľa Rudolfa, oba zdobené reťazou Rádu Zlatého rúna.

Už v 1880-tych rokoch bola fontána považovaná za zbytočnú a pri rekonštrukcii námestia bola odstránená. Prešporský okrášľovací spolok tu vytvoril malý park, aj keď na tomto stredovekom námestí predtým nebola zeleň, a na jej miesto umiestnili pomník archeológa Franza Rómera, ktorý bol neskôr presunutý na nádvorie Starej radnice. A práve tam si vymenil na viac ako storočie miesto s pôvodným podstavcom so sochou ženy s krčahom. Červený kameň z nádrže fontány použili pri stavbe Sprinzlovho domu na Rázusovom nábreží č. 12 (predtým Dunajské nábrežie) ako oplotenie pozemku.

Detail fontány Žena s krčahom na Františkánskom námestí v Starom Meste. V pozadí predný štít františkánskeho Kostola zvestovania Pána.

Fontána pred Michalskou bránou 1

Alternatívne názvy: Picia fontánka – Ryba

FEV005

Na druhom (južnom) nádvorí Primaciálneho paláca v Starom Meste, vo výklenku pri stene oproti prechodu na prvé nádvorie, stojí fontána, ktorá je fragmentom z pôvodnej fontány spred Michalskej brány.

Pieskovcová fontána z 18. storočia má tvar kvádra s rozmermi 1 x 2 x 2,6 metra. Spodný blok je zdobený iba z prednej strany vyobrazením tváre divého muža, ktorý má okolo hlavy vrkoče, trsy hrozna či ozdoby. Z jeho úst vyteká voda do malej kamennej nádrže, v súčasnosti iba po dopytovom stlačení tlačidla na tyči vedľa fontánky.

Na hlavnom kvádri fontány je umiestnená veľká plastika klasicistickej vázy, ktorá je podobná váze na druhej fontáne, ktorá stála pôvodne pred Michalskou bránou a zachovala sa do dnešných čias – Fontána pred Michalskou bránou 2. V minulosti však mala táto prvá fontána iné zakončenie, ktoré dnes zdobí celkom inú fontánu v meste.

Táto fontána nahradila v roku 1816 v priestore pred Michalskou bránou a kostolom sv. Jána z Mathy staršiu fontánu, o ktorej sa nezachovali presné informácie, ale ešte v roku 1737 ju nákladne prestavali. Fontána pred Michalskou bránou 1 mala dnešný vzhľad, ale stála uprostred širokej kruhovej nádrže, do ktorej neustále vytekala voda z úst masky tenkým prúdom.

►►
Fontána pred Michalskou bránou 1, druhé nádvorie Primaciálneho paláca, Staré Mesto.

Fontána

Chlapec s volavkou

Alternatívne názvy: Chlapec a žeriav, Chlapec s labuťou

FEV024

V roku 2012 otvorila Bratislavská vodárenská spoločnosť park za Vodárenským múzeom pri Devínskej ceste v Karlovej Vsi. Vodárenská záhrada obsahuje na ploche dvoch hektárov dve nové bratislavské fontány a jazierko s vodným prvkom. Fontána s názvom Chlapec s volavkou však vôbec nie je nová.

Autorom sochy chlapca zápasiaceho s veľkým vodným vtákom je sochár Robert Kühmayer. Nachádza sa uprostred kruhovej kamennej nádrže s nízkymi zvlnenými stenami. Súsošie je umiestnené na oválnom podstavci z nahrubo opracovaného kameňa, ktorý je rovnako vysoký ako steny nádrže a kopíruje pôdorys kovového podstavca figúr.

Z oválneho kovového podstavca vystupuje malá kopa riečnych kameňov, o ktorú je zapretá figúra nahého chlapca. Ten zvierá ľavou rukou spodnú časť krku volavky a pravou rukou tesne za jej hlavou žmýka z rozrušeného vtáka prúd vody. Volavka je dramaticky rozkročená a súsošie pôsobí vyvážene, ale dynamicky.

Chlapec s volavkou.
Vodárenská záhrada,
Devínska cesta,
Karlova Ves.

Fontána pred Hviezdoslavovým pomníkom

Alternatívne názvy: Fontána na Hviezdoslavovom námestí, Fontána pred P. O. Hviezdoslavom, Fontána Hviezdoslavov pomník

FEV031

V 1930-tych rokoch prebiehalo plánovanie a výstavba Hviezdoslavovho pomníka na dnešnom Hviezdoslavovom námestí v Starom Meste. Pôvodný masívny projekt zabrzdil nedostatok financií a nikdy nebol realizovaný v zamýšľanej podobe. Fontána, ktorá stojí na mieste pred básnikovou sochou od 1950-tych rokov tak predstavuje iba skromný „plán B“.

Sochu Pavla Országha Hviezdoslava odhalili na námestí pred hotelom Carlton v roku 1937 osamotenú. Podľa pôvodného projektu mala byť umiestnená v strede veľkého, vyvýšeného kruhového plató. Nad ňou sa mala týčiť v polkruhu veľká kamenná kolonáda s citátom jeho básne. Hviezdoslavov pomník objednala Slovenská liga a autormi pomníka sú sochári Vojtech Ihriský a Jozef Pospíšil a architekt Július Lehocký.

V 1950-tych rokoch presunuli sochu bližšie do stredu námestia na vyvýšený zatravnený kopček. Neskôr pred sochou vybudovali jednoduchú betónovú nádrž v tvare podkovy. Po rekonštrukcii v 1970-tych rokoch vystrekovala voda v nádrži fontány z 21 trysiek, pričom sa rôzne menila intenzita vodného prúdu.

Súčasná podoba je z roku 2002, keď počas rekonštrukcie námestia nahradila predošlú fontánu. Jej autormi sú Oto Grossmann a Juraj Šimek, podľa ktorých fontána symbolizuje Slovenské trojvršie.

Fontána pred
Hviezdoslavovým
pomníkom.
Hviezdoslavovo
námestie,
Staré Mesto.

Fontána a potok na Námestí sv. Františka

FEV161

Centrum mestskej časti Karlova Ves dnes tvorí Námestie sv. Františka, v ktorého strede sa nachádzajú dva vodné prvky. V 1960-tych rokoch, keď sa malá poľnohospodárska obec pri Bratislave pretransformovala na panelákové socialistické sídlisko, ostalo územie dnešného Námestia sv. Františka nezastavané.

Ešte v roku 1925 v tejto časti Karlovej Vsi, pôvodne nazývanej Grefty alebo Dúbravské, vzniklo záhradníctvo Valentová, ktoré sa rozprestieralo na ploche takmer 5 ha od Líščieho údolia až po dnešnú Karloveskú ulicu. Pestovali sa tu okrasné dreviny, rôzne druhy okrasných rastlín, ale najmä skleníkové druhy ako orchidey a kaktusy.

Na konci druhej svetovej vojny poškodilo odpaľovanie munície v Líščom údolí nemeckou armádou aj pôvodné skleníky a povojnový nedostatok paliva na vykurovanie záhradníctva spečatil jeho osud. Po znárodnení sa stali zvyšky kvetinárstva súčasťou mestského podniku Zares, ktorý mal na starosti zeleň v socialistickej Bratislave, meste kvetov.

Fontána a potok
na Námestí
sv. Františka.
Námestie
sv. Františka,
Karlova Ves.

Fontána Svetový poštár

FEV044

Krátka, ale intenzívne využívaná Poštová ulica v Starom Meste spája Hodžovo námestie s Obchodnou ulicou. V priestore vyústenia podchodu pre chodcov pod námestím stojí fontána Svetový poštár z roku 2001.

Vznikla počas rekonštrukcie pešej zóny a jej umelecký autor je Martin Lettrich, architektom projektu bol ateliér BKU (Bogár Králik Urban, ateliér architektúry a designu). Nádrž fontány je štvorcová a netradične priesvitná. Stĺp fontány tvoria skulptúry dvoch do seba vložených kornútov, zakončených hrovou skulptúrou znázorňujúcou kruh so zavesenou postavou poštára.

Ide už o druhého poštára v poradí. Ten pôvodný mal totiž inú, svetlejšiu farbu kameňa vo svojom brušku a na svojom mieste dlho nevydržal. Počas bujarých osláv víťazstva Slovenskej hokejovej reprezentácie na Majstrovstvách sveta v ľadovom hokeji v máji 2002 došlo v Bratislave k masovým výtržnostiam. Zo stĺpu fontány Svetový poštár mávali oslavujúci Bratislavčania slovenskou zástavou až kým poštára nezlomili. Skulptúru následne ukradli a musela byť neskôr nanovo vytvorená.

Fontána Svetový poštár na Poštovej ulici v Starom Meste po inštalácii v roku 2001. Foto: Martin Lettrich

